

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії в галузі права Даниленко Анни Олександрівни – на дисертаційне дослідження Захарова Володимира Олеговича на тему: «Вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дисертаційного дослідження. Актуальність дисертації Захарова Володимира Олеговича «Вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування» визначається глибокими змінами у способах функціонування сучасної держави, публічної адміністрації та адміністративно-правових механізмів забезпечення публічних інтересів. Інформаційно-комунікаційні технології сьогодні вже не є лише технічним засобом прискорення документообігу або додатковим каналом комунікації між особою і державою. Вони поступово перетворюються на середовище реалізації публічно-владної компетенції, у межах якого формуються адміністративні рішення, надаються електронні публічні послуги, здійснюється міжвідомча взаємодія, функціонують публічні електронні реєстри та забезпечується доступ особи до адміністративного результату.

За цих умов глобальна інформатизація набуває значення одного з визначальних чинників трансформації правової дійсності, організації управлінських процесів і способів реалізації публічної влади. У дисертації слушно акцентовано на тому, що предметом наукового аналізу має бути не цифровізація як така, а її вплив на зміст, форми, процедури, принципи та нормативне забезпечення сучасного публічного адміністрування. Такий підхід видається методологічно правильним, оскільки дає змогу уникнути технократичного зведення цифрової держави до електронних сервісів і водночас розглянути цифрові інструменти крізь призму адміністративної процедури, адміністративного акта, публічного інтересу, компетенції, адміністративного розсуду та гарантій прав особи.

Особливої ваги обрана тема набуває в умовах розвитку сервісної держави, поширення електронних публічних послуг, функціонування публічних електронних реєстрів, запровадження електронної ідентифікації, формування систем інтероперабельності, підвищення ролі відкритих даних, а також розширення сфер застосування алгоритмічних систем і штучного інтелекту у публічному секторі. З огляду на це публічна адміністрація повинна не лише використовувати цифрові технології для підвищення оперативності й доступності адміністративних процедур, а й забезпечувати належний захист персональних даних, кіберстійкість цифрової інфраструктури, прозорість автоматизованої обробки даних, можливість оскарження цифрових адміністративних рішень та збереження людського контролю за процесами, що впливають на права особи.

Важливою перевагою дисертації є те, що автор не ідеалізує глобальну інформатизацію, а розкриває її дуалістичний характер. З одного боку, глобальна інформатизація відкриває нові можливості для підвищення доступності публічних послуг, прозорості діяльності публічної адміністрації, розвитку електронної взаємодії, використання відкритих даних, цифрової ідентифікації, інтероперабельності, публічних електронних реєстрів та сервісної моделі адміністрування. З другого боку, вона породжує нові ризики: кіберзагрози, цифрову нерівність, концентрацію даних, залежність держави від приватних платформ і цифрової інфраструктури, алгоритмічну непрозорість, помилкове профілювання, дезінформацію, порушення персональних даних та ускладнення відповідальності суб'єктів владних повноважень у цифровому середовищі.

Актуальність теми додатково посилюється її зв'язком із національними й євроінтеграційними пріоритетами України. Дисертаційне дослідження узгоджується з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у частині розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування, цифрової економіки, захисту інформації та наближення національного законодавства до acquis Європейського Союзу у сфері цифрової політики. Робота кореспондує із Законом України «Про Національну програму інформатизації», Концепцією розвитку цифрових компетентностей, Стратегією здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року, Програмою ЄС «Цифрова Європа»,

Цілями сталого розвитку України до 2030 року та сучасними європейськими підходами до цифрового врядування, кібербезпеки, персональних даних, штучного інтелекту та інтероперабельності.

Отже, дисертаційне дослідження є своєчасним, науково обґрунтованим і практично значущим. Його предметна зосередженість на впливі глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування відповідає сучасним викликам адміністративно-правової науки, потребам правотворчої діяльності та практиці функціонування публічної адміністрації в умовах цифрової держави.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є належним чином обґрунтованими, внутрішньо узгодженими та концептуально цілісними. Зміст роботи чітко кореспондує із заявленою метою – теоретичним осмисленням впливу глобальної інформатизації на розвиток сучасного публічного адміністрування, визначенням основних викликів і можливостей цифрової трансформації у сфері забезпечення публічних інтересів, а також формуванням концептуальних засад цифрового публічного адміністрування в Україні.

Достовірність і переконливість отриманих результатів забезпечено, по-перше, ґрунтовною джерельною базою, що охоплює національні й зарубіжні доктринальні підходи до глобалізації, глобалізму, інформаційного суспільства, публічного адміністрування, електронного урядування, цифрового врядування, кібербезпеки, персональних даних та штучного інтелекту. По-друге, робота спирається на значний нормативний матеріал, що включає акти України у сферах інформатизації, адміністративної процедури, адміністративних і електронних публічних послуг, публічних електронних реєстрів, електронної взаємодії, електронних документів, відкритих даних, кібербезпеки, захисту інформації, персональних даних, електронної ідентифікації, хмарних послуг, медіа та штучного інтелекту. По-третє, у дослідженні належно враховано європейський контекст цифрового врядування, зокрема підходи щодо інтероперабельності, data governance, захисту персональних даних, регулювання цифрових платформ і високоризикових систем штучного інтелекту.

Методологічна основа дисертації є достатньою для розв'язання поставленого наукового завдання. Діалектичний метод дозволив розглядати глобальну інформатизацію та публічне адміністрування як взаємопов'язані явища, що перебувають у стані постійної соціальної, технологічної та правової трансформації. Системно-структурний метод забезпечив виявлення зв'язків між цифровими сервісами, публічними електронними реєстрами, адміністративною процедурою, електронною ідентифікацією, інтегрованістю, кіберстійкістю та захистом прав особи. Формально-юридичний метод дав змогу з'ясувати стан чинного нормативного регулювання, а порівняльно-правовий – зіставити українські підходи з європейськими стандартами цифрового врядування.

Логіко-семантичний метод використано для уточнення базових категорій дослідження – «глобалізм», «інформатизація», «інформаційна парадигма», «цифрове публічне адміністрування», «публічний інтерес», «цифрове адміністративне провадження». Функціональний метод дозволив показати, як цифрові інструменти впливають на реалізацію функцій публічної адміністрації. Метод юридичної герменевтики сприяв тлумаченню нормативних положень, що регулюють інформаційні відносини, цифровізацію та функціонування публічної адміністрації. Методи аналізу, синтезу, систематизації та теоретичного узагальнення забезпечили перехід від загальнотеоретичного осмислення глобалізму й інформаційної парадигми до формування концепції цифрового публічного адміністрування як адміністративно-правової моделі реалізації владної компетенції у цифровому середовищі.

Структура дисертації є логічною й відповідає поставленій меті та завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, список використаних джерел охоплює 258 найменувань. У першому розділі досліджено глобалізм, інформатизацію та публічне адміністрування як явища правової дійсності та чинники суспільного розвитку; у другому – схарактеризовано виклики й можливості публічного адміністрування за умов глобальної інформатизації; у третьому – сформовано новітню концепцію цифрового публічного адміністрування в Україні.

Суттєвою перевагою роботи є те, що авторські узагальнення безпосередньо пов'язані з ключовими сегментами сучасної адміністративної практики: електронними публічними послугами, адміністративною процедурою, публічними електронними реєстрами, електронною ідентифікацією, інтероперабельністю, відкритими даними, кібербезпекою, захистом персональних даних, цифровою інклюзією та використанням алгоритмічних систем. Це дозволило автору аргументовано показати, що дефекти цифрової інфраструктури, помилки реєстрових даних, непрозора автоматизована обробка інформації або недостатній людський контроль можуть безпосередньо впливати на законність адміністративного акта, доступ особи до послуги та ефективність захисту її прав.

Сформульовані в дисертації положення мають істотне практичне значення. Вони можуть бути використані у нормотворчій діяльності під час удосконалення законодавства про електронні публічні послуги, публічні електронні реєстри, адміністративну процедуру, електронну ідентифікацію, захист персональних даних, кібербезпеку та автоматизоване прийняття адміністративних рішень. Не менш важливим є потенціал дисертації для правозастосовної діяльності органів публічної адміністрації, оскільки запропоновані підходи орієнтують на забезпечення процедурної визначеності, мотивованості, перевірюваності та підконтрольності цифрових управлінських рішень.

Наукова новизна отриманих результатів. Науковим положенням, висновкам і рекомендаціям, сформульованим у дисертації Захарова Володимира Олеговича, притаманний належний рівень наукової новизни. Робота є комплексним адміністративно-правовим дослідженням, у якому здійснено перехід від загального опису цифровізації як технологічного явища до обґрунтування цифрового публічного адміністрування як адміністративно-правової моделі реалізації публічно-владної компетенції у цифровому середовищі.

Принципово важливим є те, що автор сформулював концепцію цифрового публічного адміністрування як сучасного етапу розвитку публічного адміністрування в умовах глобальної інформатизації. У межах цієї концепції цифровізація розглядається не як сукупність електронних сервісів або технологічних рішень, а як трансформація адміністративно-правового механізму реалізації публічної влади через цифровізацію адміністративної процедури,

реєстрову основу адміністративного рішення, електронну взаємодію, автоматизовану обробку даних і цифрове адміністративне провадження. Такий підхід є важливим для розвитку доктрини адміністративного права, оскільки дозволяє зберегти юридичну природу публічного адміністрування в умовах цифрової трансформації.

Наукової новизни набуло обґрунтування адміністративно-правової природи викликів публічного адміністрування в умовах глобальної інформатизації. Автор переконливо показує, що кіберзагрози, цифрова залежність, концентрація даних, алгоритмічна непрозорість і помилки реєстрової інформації не є лише технічними або організаційними ризиками. Вони безпосередньо впливають на законність адміністративних рішень, межі адміністративного розсуду, можливість участі особи в адміністративному провадженні, ефективність оскарження та відповідальність суб'єкта владних повноважень.

Значний теоретичний внесок становить розкриття процесуальної природи цифрового адміністративного провадження. Дисертант обґрунтовує, що цифрове адміністративне провадження не може бути зведене до електронного документообігу чи дистанційного подання заяви. Йдеться про нову процесуальну форму реалізації владної компетенції, у межах якої юридично значущими стають електронне звернення, цифрова ідентифікація, автоматизована перевірка даних, міжреєстрова взаємодія, цифрове адміністративне дос'є, цифровий слід провадження, електронне повідомлення особи та можливість перевірки законності цифрового процесу формування адміністративного рішення.

Окремо слід відзначити науково обґрунтовану позицію щодо людського контролю за автоматизованими адміністративними рішеннями. Дисертант послідовно виходить із того, що алгоритм або інформаційна система не може бути суб'єктом владних повноважень, носієм адміністративної компетенції чи суб'єктом юридичної відповідальності. Автоматизована система може бути інструментом допоміжної перевірки, класифікації даних або підготовки проєкту рішення, проте остаточно юридична відповідальність за адміністративний акт має залишатися за компетентним суб'єктом публічної адміністрації. Цей висновок є принциповим для збереження засад законності, підзвітності, мотивованості та ефективного оскарження у цифровому публічному адмініструванні.

У цілому наукова новизна дисертації полягає у формуванні адміністративно-правової моделі цифрового публічного адміністрування, що поєднує нормативні, інституційні, процедурні, інформаційно-реєстрові, безпекові, правозахисні та євроінтеграційні елементи. Запропонована модель має не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки орієнтує на подальше вдосконалення законодавства та адміністративної практики з урахуванням вимог адміністративної процедури, захисту персональних даних, цифрової інклюзії, кіберстійкості, алгоритмічної підзвітності й європейської сумісності цифрових процедур.

Апробація наукових результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, належним чином відображені в опублікованих працях автора за темою дослідження. Основні результати дисертації висвітлено у шести наукових працях, з яких три одноосібні статті опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, а три праці засвідчують апробацію матеріалів дисертації у формі тез доповідей на науково-практичних заходах.

Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях і круглих столах: «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 року); «Правові основи відшкодування збитків від російської агресії: колективні та індивідуальні механізми» (м. Київ, 8 грудня 2023 року); «Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні» (м. Львів – Торунь, 4 лютого 2025 року). Такий рівень апробації підтверджує системність наукової роботи здобувача, належне фахове обговорення основних положень дисертації та відповідність її результатів сучасним науковим і практичним запитам у сфері цифрового публічного адміністрування.

Академічна доброчесність. Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. У роботі належним чином оформлено посилання на використані джерела, коректно відображено запозичені положення та ідеї. Виклад матеріалу має самостійний характер, а сформульовані висновки й наукові положення є результатом власного дослідження автора. Ознак академічного плагіату чи інших порушень не виявлено.

Отже, представлена робота є самостійною, завершеною та комплексною науковою працею, яка повною мірою розкриває заявлену тему, відповідає визначеній меті та забезпечує вирішення поставлених завдань. У цілому оцінка дисертаційного дослідження є позитивною: робота відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць як за змістовним наповненням, так і за рівнем наукової аргументованості та оформлення.

Попри загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження «Вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування», окремі положення роботи потребують додаткового уточнення та можуть стати предметом подальшої фахової дискусії під час захисту.

1. У розділі 1 значну увагу приділено співвідношенню глобалізації, глобалізму, інформатизації та інформаційної парадигми. Такий підхід є методологічно виправданим, однак у подальшому доцільним видається ще чіткіше розмежувати поняття «глобалізація», «глобалізм», «інформатизація», «цифровізація», «електронне урядування» та «цифрове публічне адміністрування», оскільки ці категорії мають різну природу, різне функціональне призначення та не завжди можуть уживатися як взаємозамінні. Більш концентроване термінологічне розмежування посилило б категоріальну визначеність авторської концепції.

2. У розділі 2 автор слушно підкреслює значення публічних електронних реєстрів та інтеперабельності для формування доказової основи адміністративного рішення. Водночас питання юридичних наслідків помилки у публічному електронному реєстрі могло б бути розкрито ширше. Зокрема, доцільно було б детальніше показати, як міжреєстрова помилка впливає на законність адміністративного акта, яким має бути порядок виправлення таких даних, чи підлягає зупиненню адміністративне провадження у разі суперечності реєстрових відомостей та як розмежовується відповідальність держателя реєстру, суб'єкта надання послуги й органу, що ухвалює адміністративне рішення.

3. У розділі 3 заслуговують на підтримку ідеї цифрового адміністративного дос'є та цифрового сліду адміністративного провадження. Разом із тим, правовий статус цих категорій потребує подальшої конкретизації. Зокрема, варто було б чіткіше визначити, чи є цифрове адміністративне дос'є лише організаційною

формою ведення матеріалів справи, чи воно набуває самостійного процесуального значення; чи може цифровий слід виступати доказом порушення або дотримання адміністративної процедури; яким має бути порядок доступу особи до відповідних цифрових записів у разі оскарження адміністративного рішення.

4. Питання людського контролю за автоматизованими адміністративними рішеннями розкрито концептуально переконливо. Водночас подальшого уточнення потребують критерії допустимості повністю або частково автоматизованого адміністративного рішення. Доцільним видається чіткіше окреслити мінімальні процедурні гарантії для особи у таких випадках: повідомлення про використання автоматизованої обробки даних, можливість отримання зрозумілого пояснення логіки рішення, право на людський перегляд результату, порядок оскарження та межі відповідальності суб'єкта владних повноважень.

Наведені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, спрямовані на поглиблення наукової дискусії та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке вирізняється актуальністю, науковою новизною, методологічною цілісністю та практичною значущістю.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

У дисертації Захарова Володимира Олеговича на тему «Вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування» отримано нові науково обґрунтовані та практично значущі результати, що вирішують актуальне наукове завдання – комплексне адміністративно-правове осмислення впливу глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування, а також формування концептуальних засад цифрового публічного адміністрування в Україні. Робота засвідчує належний рівень професійної підготовки автора, здатність до системного аналізу, аргументованого узагальнення доктринальних підходів і нормативного матеріалу, а також до формулювання практично значущих висновків щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення цифрової трансформації публічної адміністрації.

Дисертація є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною автором особисто. Вона містить оригінальні теоретико-методологічні підходи та нові наукові положення щодо впливу глобальної інформатизації на публічне адміністрування, адміністративно-правової природи цифрового публічного адміністрування, процесуальної ролі цифрового адміністративного провадження, реєстрової моделі доказування, цифрового адміністративного досьє, цифрового сліду, алгоритмічної підконтрольності, людського контролю та гарантій захисту прав особи у цифровому середовищі.

Робота вирізняється логічною структурою, послідовністю викладу та цілісністю концептуального задуму. Усі розділи й підрозділи об'єднані спільною метою – з'ясувати вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування і сформулювати адміністративно-правову модель цифрового публічного адміністрування, у якій цифрові технології розглядаються не як самодостатня управлінська новація, а як чинник зміни адміністративної процедури, адміністративного акта, публічно-владної компетенції, доказової основи рішення, безпекового середовища та правового статусу особи.

Отримані результати мають як наукове, так і практичне значення та можуть бути використані для подальших досліджень у галузі адміністративного права й адміністративного процесу, під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства про електронні публічні послуги, публічні електронні реєстри, адміністративну процедуру, електронну ідентифікацію, персональні дані, кібербезпеку та використання алгоритмічних систем у публічному адмініструванні, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін адміністративно-правового, інформаційно-правового та публічно-управлінського спрямування.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Захарова Володимира Олеговича на тему «Вплив глобальної інформатизації на розвиток теорії та практики публічного адміністрування», подане на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, установленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затверджені постановою Кабінету

Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказі Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а його автор – Захаров Володимир Олегович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доктор філософії у галузі права,
старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права**

Анна ДАНИЛЕНКО